

NAGY ISTVÁN

A prédikáció időszerűsége

A téma jogosságát két tényező indokolja. Egyfelől a prédikáció jellege, lényege, tartalma, másrészt a hallgatói. A prédikáció tartalma szerint a Bibliában gyökerezik, mert annak hosszabb vagy rövidebb szeletét akarja megszólaltatni. Az viszont eredete szerint meghatározott időben, meghatározható hallgatósághoz szólott. Czeglédy Sándor írja: "A Szentírás üzenete ugyanis annyira aktuális, olyan erősen kapcsolódik az akkori helyzethez, tartalmában és kifejezésmódjában annyira magán viseli korának bélyegét, hogy egyesek emiatt vonják kétségbe, hogy ennek a régi, távoli és idegenszerű könyvnek mondanivalója lehetne a jelen számára. Pedig a prédikációnak éppen ezt kell megmutatnia. Az ige hirdetés csak akkor teljesíti feladatát, ha a Biblia üzenete időszerűvé válik számunkra."¹

Ha a prédikáció erre nincs tekintettel, eleve lemond arról, hogy időszerű akarjon lenni. Ez két fontos dolgot jelent. Egyrészt a Bibliához kell igazodnia, másrészt meg kell ragadnia az eredeti szituáció lényegét (Sitz im Leben), s annak megfelelő analógiát keresni. Az időszerű prédikáció első kritériuma ez, s ma - tapasztalatom szerint - ennek hangsúlyozása és komolyan vétele roppant módon fontos.

A prédikáció időszerűségének másik követelője a hallgatóság. Erre mindenképpen figyelni kell. Nem véletlen, hogy a homiletikák egy része külön fejezetet szentel a hallgatónak (pl. Bohren: Predigtlehre). E ponton is sok tennivalónk van, de ez nem veszélytelen.

Valaki így jellemezte a református prédikátorokat. A múlt század kérdéseit teszik fel a szószékeken, s azokra szép válaszokat adnak. Ez a Bibliától is idegen, hiszen az a címzett(ek) koráról szól, annak a kornak gyermekeihez. Ezért a prédikátor elárulja az ügyet és hallgatóit, ha ellenkezőképpen cselekszik. Ebből persze nem az következik, hogy az éppen aktuális híreket, társadalmi kérdéseket szólaltasson meg a prédikációban.

Karl Barth figyelmeztet homiletikájában erre a veszélyre, s mivel ő elsőrenden nem gyakorlati teológus volt, jobban figyelünk kell rá. Két példát is említ. 1912-ben elsüllyedt a Titanic, s ennek kapcsán valóságos "titanic prédikációk" hangoztak el. Azt se hallgatja el, hogy az I. világháború idején kötelességének tartotta prédikációiban az erről való megemlékezést. Addig tette ezt, míg egyik hallgatója nem figyelmeztette: ne beszéljen állandóan a szörnyű világégésről. Sőt, még azt is megjegyzi, hogy vigyázzunk a kedvenc gondolatokra, amilyenek mind a prédikátornak, mind a hallgatónak vannak, mert ezek jobbára a testhez, az óemberhez tartoznak.²

Természetesen a prédikátor számára nem közömbös, hogy a hallgatóit mi foglalkoztatja, de ezek soha nem szabhatják meg a prédikáció mondanivalóját döntő módon. Mindvégig az Ige a döntő. Lehet, hogy az kényszeríti a prédikátort a szólásra, de könnyen lehetséges, hogy hallgatást parancsol.³

Mindezeket figyelembe véve igazat kell adni Czeglédy Sándornak, hogy "a prédikálás akkor válik időszerűvé, amikor eljön az Isten tettére kijelölt pillanat és maga Isten lép akcióba és szólítja meg a lelkeket. Ebben a személyes megszólításban van a prédikáció igazi időszerűsége... Ez a kívülről és felülről jövő üzenet annyira idegen, hogy az ember magától soha ki nem gondolhatná, ki nem mondhatná, mégis annyira konkrét, annyira személyes, annyira aktuális, hogy érzi: egyenesen neki szól. Annyira időszerű, hogy hozzá képest az élet úgynevezett aktualitásai egészen a jelentőségüket veszítik. A prédikáció akkor időszerű, amikor Jézus Krisztus áttöri az idő korlátait és megjelenik közöttünk, egyidejűvé válik velünk. Ezért a prédikáció időszerűsége paradoxon, mert alapja az a csoda, hogy Jézus

¹ Az egyház a világban (A Magyarországi Ökumenikus Egyházak biztonyságtétele az amszterdami világszinat alkalmából) Bp. 1948. 207.o.

² V.ö. Barth: Homiletik - Zürich 1966. 98. o.

³ V.ö. Czeglédy Sándor. i.m. 218. o.

Krisztus tegnap és ma és örökké ugyanaz."⁴ Ugyanakkor a tegnap, a ma, a holnap nem ugyanaz. Ebben a feszültségben kell és ugyanakkor lehet a prédikáció időszerűségéről beszélni. Egyfelől Jézus mindig ugyanaz, tehát a prédikáció időszerűsége nem a körülmények, még csak nem is a hallgatók függvénye.

Másfelől az idő és a hallgató nem mindig ugyanaz, s ezt se lehet figyelmen kívül hagyni. Ilyen módon teljesen független vagyok a hallgatóktól, de teljesen függő is vagyok tőlük.

E rövid elvi megalapozás után szólnék az ebből következő gyakorlati tennivalóinkra, amelyek ha nem is biztosítják a prédikáció időszerűségét, de eleve nem zárják ki. A részletesebb alapozás és gyakorlati tennivalók kidolgozásának kötelessége alól felment, hogy Boross Géza professzor úr ezt előadásában elvégezte - ezt meg is beszéltük - s ugyanő egy hosszú könyvet is írt, amelyben a legaktuálisabb témákat sorra veszi.⁵ Ezek a korunk leggyakoribb, gyülekezeteinket is érintő, de többnyire "deviáns" viselkedések, illetve kényszerek. Éppen ezért én most más jellegűeket említek, melyek elvi megállapításaimból következnek.

1. A prédikáció időszerűségéről nem lehet semmilyen körülmények között a Bibliától függetlenül szólni, mivel abból veszi a mondanivalóját. Ez a tétel azonban a szószékeinken nem magától értetődő. Döbenten tapasztalom, hogy a római katolikus "szentbeszéd" református változata megjelent szószékeinken. Ez identitásvesztés. És ez még a jobbik változat. Rosszabb esetben az elhangzó beszéd - nem is nevezném prédikációnak - semmiféle módon nem kapcsolódik a textushoz. Beszél az igehirdető arról, amit tud, de vajon tudja-e, hogy mit beszél. Ez az ügy elárulása és a hallgatóság becsapása. Ha felolvasunk egy textust, kötelesek vagyunk abból szólni. Nem csupán róla, hanem belőle. Bármennyire is hihetetlen, a prédikáció időszerűségének egyik feltétele, hogy református szószékeinken az igéről beszéljünk. Merjünk abból szólni.

2. Ez a "róla" vagy "belőle" nem szójáték, hanem döntő tényező. Ha róla - vagyis a textusról - szólok még csak a felszín érintem. Ilyen formában vízisielést végzek. Az igehirdető hitelessége, hogy belőle merítsen, azaz a textus mélyére hatoljon, egyenesen bányásszon abban. Éppen ez a munka különbözteti meg a római katolikus "szent beszéd" a református prédikációt. Nem csupán a Bibliához kötött beszéd a prédikáció, hanem annak egy konkrét helyzetben, konkrét hallgatósághoz elhangzott darabja. Ha a prédikáció időszerűségében reménykedni akarunk, ezt a munkát el kell végezni. Így találom meg ugyanis az analóg szituációt, s várhatom, hogy a prédikáció "aranyalma legyen ezüst tányéron." Czeglédy Sándor frappáns megfogalmazása sajnos 50 év távlatából is igaz: "Azt mondják ugyanis, hogy a papok nem élnek a ma világában, nem tartanak lépést a korrallal, nem ismerik az embereket és nem a mai ember nyelvén szólnak. Mindebben sok igazság lehet, de az igazi baj inkább ott van, hogy mi igehirdetők nem élünk eléggé az Isten Igéjének világában és nem merjük magunkat rábízni Isten ígéreteire."⁶

3. Miután megállapítottuk azt is, hogy a prédikáció akkor válik a hallgató számára igazán időszerűvé, amikor őt személyesen megszólítja, ezért erre komolyan kell figyelni. Ezt nem csupán az időszerű téma biztosítja, hanem a **láttató** és **látható** prédikáció is. Igazat adok azoknak, akik azt állítják, hogy a mai hallgató "audiovizuális". Azt teszem csupán hozzá, hogy a Biblia korának hallgatói is ilyenek voltak. Ezért kell láttató módon beszélni. A "Vorlesung" prédikációkat száműzni kellene, de azt tapasztalom, hogy a számuk emelkedő tendenciát mutat és az olvasás gyakorlása is megjelent. Úgy gondolom, hogy a hittudományi karainkon és főiskoláinkon erre nagyobb hangsúlyt kellene helyezni. Ha a láttató prédikáció mellett a látható igehallgatás is megjelenik, nem elveszett az ügyünk. A bibliai embertől legfeljebb abban különbözünk, hogy nem elég a láttató prédikáció a meggyőzéshez, hanem a

⁴ i.m. 213-214. o.

⁵ Dr. Boross Géza: Szószéki küzdelem a társadalmi devianciák ellen. Bp. 1999.

⁶ Czeglédy S.: i.m. 219-220. o.

látható igemeghallás is szükséges. A tettek hitelesítik a szavakat. Ha úgy tetszik a diakónia a prédikáció a hitelesítő pecsétje.

4. Ha a prédikáció időszerű akar lenni, tekintettel van hallgatóira, vagyis szembe kell néznie azzal, hogy kik ülnek a szószék alatt. Összetételére nézve mindenféleképpen egy egészen heterogén gyülekezet hallgatja az igét. A hitbeli állapotra értem ezt a megállapítást. A gyülekezet egy kis rétege az evangéliumtól megérintett, egy másik része már sokszor hallotta, de igazán soha nem vette komolyan. Őket a tradíció élteti és hozza el a templomba. De ülnek hallgatóink között teljesen kívülvalók, netán érdeklődők és számítók. Miképp lehet megszólaltatni úgy a Biblia üzenetét, hogy mindenki épüljön? Szinte lehetetlen. Arra viszont mindenképpen törekedni kell, hogy a prédikáció bibliafordítói munkát is végezzék. Nemcsak az igaz, hogy a Bibliát minden nemzedéknek le kellene fordítani, mert olyan sokat változik a nyelv, hanem az is, hogy minden prédikációban bibliafordítást is végzünk, ha nem is Károli Gáspár színvonalán. Mivel igehallgató gyülekezeteinkben csak egy keskeny réteg érti az igét, ezért az evangelizáló prédikáció éppúgy szükséges, mint a tanító jellegű. Az ú.n. történelmi egyházakban a népegyház kérdése a prédikáció legnehezebb feladata. Amíg a római katolikus egyház ezt a kérdést nem kezeli, addig a református egyház e fölött nem hunyhat szemet.

5. Az elmúlt tíz esztendő egyik legkényesebb kérdése a prédikáció időszerűsége szempontjából a közéleti felelősség, a politikai szerepvállalás. Hogyan és mennyire szerepeljen ez a szószéken? A válaszom dialektikus. Egyrészt ez: sehogy! A szószék nem ennek a helye. Másrészt ez: biblikus módon. Mivel az egyház rendeltetés szerűen ebben a világban él (Jn 17,15) lehetetlen elvárás irányában, hogy közömbösen, hűvös távolságból szemlélje a körülötte zajló eseményeket. Ez a görög istenek apátiája lenne, esetleg az Isten gazdagságának örvendező és abban magukat jól érző tanítványok megdicsőülés hegyi óhaja, de semmiképpen nem Jézus véleménye. De Isten népe egyházként él ebben a világban és nem politikai, vagy társadalmi szervezetként, ezért a hangja, véleménye is más. Ettől nem kell félni, mert ez a "más" az egyház sajátja. Senki más nem tudja ezt képviselni és megszólaltatni. Ha mi ezt feladjuk, hiányozni fog ez a vélemény. Az elmúlt napokban hangos volt a sajtó és a magyar közélet az egyik parlamenti képviselő megvesztegetési botrányától. Kedvelt napilapunk nagyon reálisan azt fejtegette, hogy a választóknak a jövőben arra is oda kell figyelni, hogy morálisan is vizsgálják a választások alkalmával a jelölteket. A közmorál kérdéséről van itt szó. E téren pl. az egyháznak speciális feladata van. Persze nem úgy, hogy felvállalja az erkölcsjavító intézmény szerepét, hanem világossá teszi az erkölchöz vezető utat.

Summázva: mikor időszerű a prédikáció? Válaszom ennyi: ha az a hallgató számára érdekes!